

91 HISTORIE A SOUČASNOST PODNIKÁNÍ NA PŘEROVSKU A HRANICKU

(Jiří Lapáček: *Z historie podnikání*, s. 7–183)

Žehušice, Městské knihy s.r.o. 2009, 319 stran

V roce 2009 vydalo nakladatelství Městské knihy v rámci edice „Historie a současnost podnikání v regionech ČR“ publikaci, která se věnuje podnikatelské činnosti v obcích Přerovska a Hranicka. Jedná se v pořadí již o 58. svazek této na území českých zemí unikátní ediční řady, vycházející již od roku 1998. Podobně jako její předchůdci je i tato kniha rozdělena dvě hlavní části: oddíl věnovaný vzniku a rozvoji podnikání v regionech Přerovska a Hranicka (autorem ředitel SOkA Přerov Jiří Lapáček) a část, v níž jsou představeny vybrané firmy současnosti. Naše pozornost bude upřena pouze na text zabývající se historií podnikatelské činnosti (s. 7–183).

Výkladu o historii podnikání předchází úvod, v němž autor pojednává o obecných problémech podnikání, následovaný popisem přírodních poměrů a nástinem správního vývoje obou regionů. Úvodní strany navíc doplňuje vhodně zařazená mapa vymezující hranice sledovaného území. Místo zevrubného popisu správního vývoje, jenž je čtenáři k dispozici v jiných publikacích (např. Lapáček, J. – Passinger, B.: *Pobečví v proměnách času*. Přerov 2005), by byl ale zřejmě přínosnější historický nástin rozvoje obou regionů.

Text o historii podnikání je rozdělen do několika kapitol, z nichž některé jsou dále členěny podle vybraných lokalit. O kritériích volby zařazení jednotlivých míst se však nikde nedozvídáme. Nejprve je čtenář knihy seznámen s rozvojem cechovně organizované výroby, následuje výklad o manufakturním období, živnostenských společenstvech, dopravě, elektřině a obchodu. Historickou část díla uzavírá rozsáhlá kapitola o podnikání ve vybraných místech Přerovska a Hranicka do roku 1945. Autor, přední znalec dějin obou regionů, opíraje se o dostupnou regionální literaturu a prameny, obohatil v mnoha ohledech naše znalosti o jejich hospodářském vývoji. Na publikaci populárněvědeckého charakteru podal faktograficky vyčerpávající pohled na tento segment historie.

Necháme-li stranou ne úplně přesné objasnění některých užitých pojmů (cechy, manufaktura nebo továrna), proti čemuž by zřejmě vznesl kritický hlas jen znalec hospodářských dějin, představuje historická část publikace vskutku cenný a bohatý zdroj poznatků. Snad by přehlednosti práce prospělo spíše chronologické rozdělení textu, popř. precizněji provedené tematické členění. Předěšlo by se tak zpřetrhání kontinuity výkladu a jeho rozmělnění do více kapitol, k jakému došlo například v případě pojednání o ceších, manufakturní výrobě či obchodě. Ostatně právě kapitola o obchodní činnosti, provázející odedávna lidskou společností, by si zasloužila jistě podrobnější zpracování než započít ji až vznikem přerovského obchodního grémia v roce 1886 a zabývat se v ní na malém místě pouze Přerovem. Více by se dalo čekat rovněž od podkapitoly, která byla věnována podnikání v Hranicích do roku 1945. V porovnání s Lipníkem nad Bečvou rozsahem přibližně poloviční text totiž plně nereflektuje hospodářskou realitu sledovaného období. Snad s výjimkou Hellerova podniku a Kunzovy společnosti je výklad o dalších podnikatelských aktivitách v Hranicích až příliš stručný.

Dílo Jiřího Lapáčka si oprávněně zaslouží v mnoha ohledech ocenění. Shromáždit, utřídit a zpracovat velké množství materiálů vyžadovalo vynaložení jistě značného úsilí, byť byl autor takřkajíc přímo u zdroje. Kladem je rovněž bohatá, dobře zvolená a vhodně zařazená obrazová příloha. Vedle několika výše uvedených připomínek lze mít drobné výtky k výběru použité literatury, jejíž seznam je předložen v závěru textu (s. 182–183), ale vzhledem k charakteru práce a účelu vydání by se jednalo o výtky marginální. Význam a skutečný rozměr Lapáčkova díla ocenění určitě každý, kdo se bude chtít seznámit se základním rysy vývoje podnikatelské (přesněji hospodářské) činnosti Přerovska a Hranicka.

PETR KADLEC

OSUDOVÉ OSMIČKY 20. STOLETÍ V HRANICÍCH

Hranice, Město Hranice 2008, 233 s.

Ani Hranice neunikly módní vlně posledních několika let reprodukovat dění na jejich území v klíčových časových bodech 20. století, koncentrovaných v tomto případě do čtyř let zakončených osmičkou – 1918, 1938, 1948 a 1968. Osudových okamžiků v hranických dějinách bychom v uplynulém století zřejmě našli daleko více (1914, 1939, 1945, 1989 či 1997), ale vážně by se tím narušila „osmičková logika“ vzniku recenzované práce. Vedle atraktivního názvu nalákala řadu čtenářů jistě také autorská trojice složená z Hraničanům dobře známých osobností, které se hranickými dějinami dlouhodobě zabývají.

Publikace je strukturována do čtyř kapitol podle zvolených časových mezníků. Vzhledem k tomu, že se jednotlivé kapitoly věnují vždy specifickému problému, nenavazují na sebe a jsou uzavřeným celkem, bude o každé z nich pojednáno zvlášť. Dílo otevírá snad až příliš krátký úvod. Propracovanější uvedení do „hranicického“ 20. století v podobě historického nástinu by přitom bylo žádoucí z prostého důvodu: Hranice dodnes postrádají syntetické zpracování svých dějin nejen 20. století, ale vlastně i předchozích období až do poloviny 17. století. Absence práce, která by kontinuálně pojednávala o hranických dějinách, je pak příčinou toho, že čtenář „Osudových osmiček“ si jen stěží zasadí ony klíčové okamžiky do kontextu celkového vývoje města, náležitě neocení jejich význam a sotva pochopí jejich místo. Stručný úvod umožňuje nahlédnout i do zákulisí vzniku knihy. Potěšitelný je jistě zájem vedení města o podobnou publikaci, zarážející je na druhou stranu tradiční snaha připravit ji v co nejkratší době, zřejmě proto, aby se její vydání vměstnalo do roku zakončeného osmičkou. Ve výsledku se pak kratší přípravná fáze musí logicky nežádoucím způsobem projevit ve všech fázích historikovy práce: heuristice, kritice, interpretaci i syntetickém uchopení a zpracování poznatků. To se následně odrazí na kvalitě díla a jeho vypovídací hodnotě, na což upozornil rovněž autor úvodní části Jiří J. K. Nebeský.

První kapitola „Říjen 1918“ (s. 9–52) překonává zdaleka to, co by od jejího názvu čtenář očekával. Její autor (Václav Bednář) se v ní neomezil pouze na osvětlení říjnových událostí roku 1918, ale pokusil se ukázat cestu, která k nim v Hranicích vedla a nastínit i „poříjnovou“ situaci. Oceňování si zaslouží, že se svým výkladem vrátil až do přelomu 19. a 20. století a představil složitou situaci na místní komunální scéně. Značnou pozornost věnoval rovněž válečnému období let 1914–1918, kterým se badatelsky zabýval již dříve. Jen na několika stranách se však soustředil na události stěžejního časového úseku, tedy října (případně i listopadu) 1918. Velmi čtivý a umně koncipovaný text této kapitoly jednoho ze současných předních znalců hranických dějin a osobností 19. a 20. století devaluje poněkud omezená pramenná základna (zejména regionální tisk a kroniky). Evidentně schází zejména využití poměrně často opomíjeného, přesto důležitého pramene pro poznání dějin města – zápisů ze zasedání obecního výboru (k dispozici ve SOKA Přerov, fond Archiv města Hranice, č. i. 145). Snad až příliš často se autor opírá o Kramolišovy vzpomínky na válečná léta, publikované v roce 1927. Stinnou stránkou kapitoly je výskyt některých neobratných, nejasných a ne zcela přesných formulací či tvrzení, zejména v obecnějším výkladu kapitoly. Příkladem nad jiné budiž konstatování, že „habsburské úřady zabezpečily po roce 1848 Židům rovná občanská práva a svobody...“, nebo výraz „nacionální demonstrace“ (s. 21) apod. Závažnějším nedostatkem je absence jednoznačného zdůraznění a objasnění úlohy hranického národního výboru, který se ustanovil již 29. 10. 1918 a v prvních prvorepublikových týdnech byl nepochybně rozhodujícím činitelem místní politické scény, neboť její vrcholové orgány – obecní výbor a městská rada se až do počátku roku 1919 scházely jen velmi sporadicky. Tato negativa ale nemohou zastínit jinak dobrý dojem z obsahově přínosné kapitoly.

Název následující kapitoly je „Říjen 1938“ (s. 53–146). Vyjadřovat se k jejímu obsahu je obtížné, neboť autorem je až na úvodní část (Hana Svobodová) dobový pozorovatel, penzionovaný ředitel místního gymnázia a hranický kronikář Emil Cigánek. Úvod této kapitoly obsahuje vedle nástinu situace roku 1938 také odkazy na některé práce k tematice Hranic v období Mnichova. Obojí podle recenzenta čtenář jistě uvítá, stejně jako vysvětlení, proč se staly Cigánkovy kronikářské zápisy v mírně jazykově korigované podobě jejím textem. Není na místě hodnotit Cigánkův výklad převzatý z jeho kronikářských záznamů o roce 1938. Pozice přímého pozorovatele dějinných událostí má své klady i zápory, které se pak nevyhnutelně záměrně nebo nezáměrně projeví v autorově zápisu, přestože byl Cigánek erudovanou osobností velkého rozhledu, zdatným systematikem a člověkem schopným zaujmout ke svému okolí maximálně možné objektivní a kritické stanovisko. Je ale možné vyjádřit se alespoň ve stručnosti k zařazení Cigánkových zápisů do knihy. Přestože je to zdůvodněno jejich nezpochybnovanou autenticitou, obsažností a kvalitou, představují s ohledem na způsob vypracování zbývajících tří kapitol výrazný zásah do koncepce celého díla. Snad to byly vedle výše uvedených důvodů i na začátku zmiňované důvody časové, které způsobily, že se využily sedmdesát let staré kronikářské zápisy (přes všechny jejich klady) místo toho, aby vznikl nový výklad hranických událostí roku 1938. Vytknout lze i záležitost formálního a morálního charakteru. Pokud již bylo použito takřka beze změn textu Emila Cigánka, měl by jako autor kapitoly a spoluautor knihy figurovat právě on, byť s patřičnou ediční poznámkou.

Autorem obsáhlé třetí kapitoly o únoru 1948 (s. 147–200) je opět Václav Bednář. Podařilo se mu vytvořit poměrně plastický obraz situace v Hranicích a na Hranicku přibližně ročního období (léto 1947 – léto 1948), přičemž na několika místech jej překračuje (viz podkapitola „Slavíčský monstrproces“ nebo biogramy vybraných osobností). Pro znalce Bednářových statí není překvapivé konstatování, že její tvůrce podal klíčové události čtivou formou a bez zjevnějších stylistických přehmatů. Tuto kapitolu lze považovat bezesporu za vůbec nejzdařilejší a nejprínosnější z celé knihy. Zasloužilo se o to potřebné a výstižné uvedení čtenáře do problematiky, výběr a množství sledovaných problémů a způsob jejich zpracování, ale i rozmanitá pramenná základna (s oporou ve fondech SOKA Přerov), která je jejím východiskem. V závěru si autor neodpustil politování nad tím, že se nemohl nevěnovat některým jiným problémům. Důvodem byl nedostatek času na zpracování, faktor, o němž bylo dostatečně pojednáno již výše. Dopltili na to samozřejmě čtenáři knihy, kteří přišli o další jistě neméně poutavým způsobem vyličené události sledovaného období.

Bednářův text představuje do značné míry protipól závěrečné čtvrté kapitoly Milana Goldy o srpnu 1968 (s. 201–232). Tuto uvozuje vzhledem k celkovému rozsahu výkladu přespříliš dlouhý vhléd do obecných dějinných souvislostí. Nutno podotknout, že právě úvodní část budí patrně nejlepší dojem. Zhostit se úkolu napsat o událostech roku 1968 nebyl z více důvodů jistě snadný úkol. Jeho zvládnutí se odvíjí od přístupu k literatuře, tištěným a archivním pramenům a práce s excerpovanými zdroji. V nelehkém úkolu Golda úplně neobstál. Celé části jeho textu jsou totiž pouze převzatým či přepracovaným zněním článků otištěných v hranickém „Kulturním kalendáři“ nebo zapsaných v místní kronice pro léta 1967 a 1968. Náročnější čtenář by očekával více – ať již větší zapojení denního tisku či využití metod dnes moderní oral history. Kapitola, jejíž jádro leží v klíčových srpnových dnech roku 1968, trpí někdy až přílišnou popisností a stylem zápisu připomíná na mnoha místech spíše staré kronikářské zápisy než původní autorový text z počátku 21. století. Vítanou a ocenění hodnou je naopak vypovídající fotografická příloha.

Recenzované dílo považujeme přes všechny výše naznačené výhrady bezesporu za přínosné, ať už pro běžnou laickou čtenářskou obec nebo více zainteresované zájemce o historii Hranic. Snad s výjimkou prací Václava Bednáře a Jiřího J. K. Nebeského se hranickým dějinám

20. století (nebo alespoň jejich vybraným aspektům) nevěnovala nikdy tak velká pozornost jako v „Osudových osmičkách“. Monografii lze tedy hodnotit jako důležitý článek složité mozaiky poznání dějin města, v němž žijeme. Převážná část výkladu nebyla doposud nikde publikována a množství informací zůstalo až do vydání knihy veřejnosti zcela neznámým. Ocenění si zaslouží také grafické zpracování díla, včetně náležitého opatření obrazovou přílohou. Snad jsou poslední řádky této recenze správnou příležitostí vyslovit provokativní myšlenku na závěr: nedozrál už konečně čas na to zamyslet se, zda by nebylo vhodné upustit od realizace podobných projektů (byť mohou být sebevíc prospěšné) a začít systematicky pracovat na dokončení syntetického výkladu o hranických dějinách!

PETR KADLEC

VÝTVARNÍ UMĚLCI MĚSTA HRANIC

Hranice, Město Hranice 2009, 160 s.

Reprezentativní vázaná barevná kniha formátu A4, všechny texty v češtině, němčině i angličtině. To jsou první dojmy a naladí čtenáře a diváky příznivě. Grafické řešení je vkusné, byť ne skvělé, několik fotografií kazí nízké rozlišení, ale většinou i fotografie vyšly dobře. Při listování se však objevují otazníky po žánrovém vymezení knihy. Pokud jde primárně o katalog současných hranických výtvarníků, který má sloužit k jejich propagaci, pak jsou velkorysá výprava knihy a její náklad (1000 ks) vlastně nenáležité, protože prodejnost takového katalogu je nízká a možnost efektivně rozdávat rozměrnou knihu také není nejvyšší. Jiná věc by byla, kdyby se jednalo o pojednání o hranických výtvarnících v průběhu posledních staletí, byť by to bylo pojednání jen formou biogramů s ukázkami děl. V historickém přehledu Renaty Skřebské (Hraničtí malíři od konce 18. století do počátku 20. století) jsou zmíněni pouze malíři (ne tedy sochaři a další výtvarné profese), pro 16.–18. století jsou to pouze tři jména, ačkoliv především Bohumír Indra otiskl medailony celé řady výtvarníků spjatých s Hranicemi v té době. Období 19. století je v knize popsáno vydatněji, ale Josefa H. A. Gallaše (jehož obraz Čtrnácti svatých pomocníků byl v interiéru Kostelíčka identifikován už v roce 2002), Friedricha Kulnigga (autora několika olejů s hranickou tematikou) a další zde nenajdeme. Stať Radovana Langer a Hany Svobodové (Výtvarná scéna po roce 1945 do současnosti) už se zdaleka neomezuje jen na malíře, podrobněji zmiňuje několik jmen, jimž se nedostalo samostatných portrétů, reflektuje zejména situaci 70.–90. let 20. století, zatímco o předcházejících desetiletích toho mnoho neobsahuje (první polovina 20. století vlastně není tématem ani tohoto ani předchozího textu). Další dvě třetiny knihy tvoří katalog čtrnácti současných a dvou relativně nedávno zemřelých (Zdeněk Smejkal r. 2006, Ladislav Vlodek r. 1996) hranických tvůrců – biogram, kunsthistorický portrét a ukázky z díla. Jsou zde výtvarníci, kteří obrazně řečeno hrají první ligu, jsou zde kvalitní regionální umělci i ukázky slabší úrovně (ale nic vysloveně slabého). Otázku, zda tento pelmel nakonec nedělá špatnou službu jedněm, druhým i třetím, nechme bez odpovědi. Můžeme to vnímat i pozitivně – jde o přehled stavu bez hodnotících kritérií.

Celkově se zdá, že kniha byla vydána v ne zcela vykrytalizované podobě, jak je dnes ostatně běžné. Vždy se najde dost objektivních či aspoň pochopitelných důvodů. Což nemyslím ironicky. Ale je to škoda.

Kdybych si směl dovolit uvažovat, jaké by to bylo ideálním světě, pak by v Hranicích existovalo občanské sdružení Kruh hranických výtvarníků (1989–1998 to bylo Volné sdružení hranických výtvarníků, jak uvádí kniha), které by jednou za dva roky pořádalo společnou prodejní výstavu, a recenzovaný tisk by byl jejich propagačním katalogem, záslužně financovaný z větší části městem. A kromě toho by se našel (kunst)historik, který by z vlastního zájmu zpracoval přehled hranických výtvarníků v širokém spektru od malířů přes sochaře až po fotografy. (Vlastně jediným výtvarníkem-fotografem v knize je Tomáš Pospěch, přičemž hranických umě-

95 leckých fotografií byla a je samozřejmě celá řada, byť třeba Pospěchovy úrovně většina z nich nedosáhla.) Schválně zdůrazňuji, že by tento muž, či žena pracoval/a z vlastního zájmu, a ne jen reagoval na nějakou poptávku, většinou ještě limitovanou časem v řádu měsíců. No a knihu by pak krásně vypravenu vydal někdo s podporou města či rovnou město samo. Byla by to pečlivě připravená kniha, výsledek několikaletého, když už ne celoživotního úsilí. A lidé by rádi a pozorně četli. Jak by to bylo krásné!

JARO JÁROŠÍK

Martin Vévoda

FARÁŘI V DRAHOTUŠÍCH

Drahotuše 2010, 70 s.

Martin Vévoda (*1979) působil jako drahotušský kaplan v letech 2008–2010 a přesto, že to byla doba poměrně krátká, pojal úmysl shromáždit údaje o kněžích drahotušské farnosti a svůj projekt dotáhl do šťastného konce.

Autor měl z čeho vycházet, protože drahotušská farnost je mimořádně dobře pokryta kronikářskými zápisy už od 18. století (mimochodem: rozsáhlá monografie o Drahotuších z roku 2008 využila tyto bohaté zápisy mnohem méně než by si zasloužily). Ty byly hlavním zdrojem informací pro první část knihy obsahující přehled drahotušských farářů a kooperátorů (kaplanů), druhá část s přehledem kněží pocházejících z drahotušské farnosti se zase mohla opřít o přehled P. Jana Baďury Duchovenstvo narozené v děkanství lipenském (Záhorská kronika XIV). Tyto údaje pak byly doplňovány z dalších zdrojů. Vzhledem k rychlosti, s níž text vznikl, samozřejmě nemůžeme čekat „nová“ data vzešlá z archivního výzkumu nebo vyčerpávající excerptci existující literatury. Jinak bychom např. v knížce našli, že drahotušský kooperátor a pozdější hranický farář Ignác (Hynek) Schumbera se narodil v Hranicích 26. února 1798, a ne jen že „přišel ze Strítěže“. Možnost prakticky neomezeně doplňovat a poopravovat ovšem patří k tomuto žánru biografických slovníků, nikdo není schopen obsáhnout vše, co „je známo“, či dokonce vše, co by se dalo zjistit.

Musíme ovšem ocenit, že text je zpracován svědomitě a vzhledem k tomu, že autor je knězem, orientuje se bez problémů v kanonickém právu i liturgii. Díky tomu je pak např. na správnou míru uveden tradovaný omyl, že drahotušský kostel, přestavěný v letech 1784–1788, byl vysvěcen až v roce 1810. Díky Vévodovi zjišťujeme, že kostel byl 19. října 1788 benedikován lipenským děkanem Janem Hauschildem a 19. července 1810 konsekrován Aloisem hr. Krakovským z Kolovrat, světicím biskupem olomouckým.

Pro zájemce o místní historii, v níž hrála církevní správa roli významnou, je to důležitá příručka, a pokud se podaří zajistit její širší dostupnost v knihovnách, na internetu a podobně, bude jistě i využívána (poznámka: text byl díky pochopení autora brzy po vydání volně přístupně také na stránce www.historie.hranet.cz).

Rád bych si ještě neodpustil jednu poznámku, která mě napadla při pohledu na kalendář Děkanát Hranice 2011, vydaný opět drahotušskou farností, což je v nejbližším regionu, pokud vím, unikum. Stolní kalendář je běžný reklamní produkt a je vlastně s podivem, že místní církev se k němu dopracovala až nyní. Vnímat farnost jako na svého druhu firmu – nebo, aby to nebylo moc „provokativní“, jako instituci typu město, nezisková organizace atd. – může být nakonec pozitivní změnou. Všechny tyto firmy, ať už usilují o ziskovost či neziskovost, vědí, že „musí být vidět“. Možná je to trapný svět, v němž žijeme, ale jsme postaveni právě do něj, a ne jinak, takže i církev „musí být vidět“, aby mohla plnit své úkoly. A při srovnání s firmou pak dokonce člověka napadne, zda by nebylo osvěžující si jasně definovat produkt, který církev chce nabízet, jaké jsou její cílové skupiny, jaké marketingové nástroje může použít atd.

JN

Zaměstnanci podniku Sigma Hranice míří Janáčkovou ulicí na náměstí, 27. listopadu 1989, fotografie: Martin Třískala

Jan Zohorna

SIGMA HRANICE 1950–1989

[2010], 52 s.

Název i obálka brožury navozují dojem, že obsahem je historie největšího hranického podniku socialistické éry. Bohužel to tak není. Bohužel proto, že zpracování podnikové historie by bylo záslužné a z vlastivědného hlediska potřebné. „Tato knížka vychází ze vzpomínek autora [Jana Zohorny] a pana Jana Lysáka na dobu zhruba od r. 1950 do konce r. 1989. A jak už to u sepisování vzpomínek bývá, nemusí časové a jmenovité údaje odpovídat přesně skutečnosti a necht' laskavý čtenář omluví z jeho pozice nepřesně uvedené nebo neúplné události té doby.“ Kdo by však čekal líčení doby a prostředí po vzoru realistických románů – což by bylo také záslužné a možná i krásné – bude brzy vyveden z omylu. Text knihy je tvořen stručnými vzpomínkami (možná spíše připomínkami) na události týkající se výroby podniku a zásluh jednotlivých zaměstnanců na jeho úspěších. Je to jakási zpětně psaná oficiální kronika, která má „uchovat památku“. Kvůli své „zpětnosti“ však události nejsou většinou časově ukotveny, což může hezky vyjadřovat onu tolikrát reflektovanou atmosféru bezčasí tehdejší doby, ale bojím se, že pro nějakého budoucího historika Sigmuy to značně sníží využitelnost těchto vzpomínek. (Osobně předpokládám, že v archivu podniku bude oficiální kronika z předmětných let.) V zásadě všechny popisované události se odehrávají uvnitř podniku a chybí tu spojení s nějakou mimopodnikovou realitou, přičemž ovšem ani podnik není nahlížen „ve svém celku“ – nedozvídáme se, odkud vlastně ony neustále přicházející úkoly pocházely (ani s jakými pocity je zaměstnanci přijímali); dočteme se např., že cílem jedné modernizace bylo zvýšení produktivity v montáži a lakovně minimálně o dnes těžko představitelných 30 %, ale nezjistíme, zda dosavadní produktivita (alespoň podle zdání vzpomínajících) byla nízká. Vlastně se dá říct, že tu chybí zobecnění, které by činilo z textu něco zajímavého i pro ty, kteří v podniku nepracovali a o strojírenské výrobě toho mnoho nevědí, což je i případ recenzenta. Ten ovšem zároveň nemůže necenit, že Jan Zohorna se do tohoto psaní pustil i přes svůj pokročilý věk a že se mu podařilo projekt dovést až na knihkupecké pulty.

JAROPIL STICHLÝCH